

دانشگاه تهران

دانشکده بهداشت

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی (M.S.P.H)

دروشته مهندسی بهسازی

موضوع

اثر حشره کش مالاتیون بر روی ناقلین بیماری مالاریا درمنطقه

جنوبی ایران

براهنمائی

استاد محترم جناب آقای دکتر مثنی

نگارش

مهندس سیاوش کارگر

سال ۴۹-۱۳۴۸

صفحه	فهرست مطالب
۴	۱- پیش‌گفتار
۵	۲- تاریخچه بیماری مالاریا
۸	۳- بیماری مالاریا در ایران
۱۰	۴- عوامل مؤثر در انتشار ناقل بیماری مالاریا
۱۱	۵- جغرافیای ایران و رابطه آن با مالاریا
۱۲	۶- موقعیت جغرافیائی جنوبی ایران
۱۸	۷- مالاتیون (کلیات ، قدرت سمیت ، تخلیه مالاتیون ، طرز تهیه محلول حفاظت ، مسمومیت ، پیشگیری)
۲۹	۸- مطالعه حشره کش فسفره مالاتیون در مناطقی جنوبی ایران
۳۱	۹- آنوفل ناقل منطقه جنوبی
۳۷	۱۰- لانه های لاروی
۳۹	۱۱- مطالعه بر روی حشره کش مالاتیون در محدوده منطقه بندرعباس
۴۱	۱۲- برنامه های مطالعاتی و برنامه کار و وسائل کار در (شهرستان بندرعباس)
۴۵	۱۳- نتیجه تست های حساسیت روی آنوفل های ناقل
۴۸	۱۴- ریشه کنی مالاریا و نتایج آن در ایران
۵۳	۱۵- ارزشیابی حشره کش مالاتیون در مناطقی جنوبی ایران
۵۶	۱۶- مآخذ و منابع

تقدیم بیـــــه :

گلیسه دانشمندان، دانش‌پژوهان، ماء مورین فنی بهداشتی که عمر
خود را وقف رها عی بشریت از جنگال بیماریها نموده و بازحمالت
خود درآزما یشگاهها و نقاط دور افتاده ارتقاء سلامتی و بهبود
وضع جسمی روانی واجتماعی انسانها راتاءمین مینمایند . .

بدینوسیله از جناب آقای دکتر احمد مثقالی استاد معظم که در تنظیم و تهیه این پایان نامه اینجانب را راهنمایی فرموده‌اند تشکر نمودم ، و از ارشاد و همکاری جناب آقای دکتر عبدالوهاب منوچهری دانشیار محترم دانشکده بهداشت و جناب آقای مهندس نصرت‌اله عشقی حشره شناس ارشد دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی که در مطالعات مربوط سالهای متمادی کوشش و فداکاری نموده و نتایج مطالعات خود را در اختیار اینجانب گذارده‌اند نهایت سپاسگزارم و اضافه مینماید که این پایان نامه بر اساس مطالعات انجام شده وسیله متخصصین دانشکده بهداشت در ایستگاه تحقیقات پزشکی بندرعباس میباشند .

پیش‌گفتار

مسئله ای که پایه‌ی مسائل مهم جهان متری امروز در حال پیشرفت بوده و مورد توجه کلیه ملل عالم می‌باشد تاءمین و تعمیم بهداشت همگانی است اهمیت و ارزش فوق‌العاده این امر حیاتی و تاءثیر عمیق و نافذ آن در کلیه شعون زندگی ملت‌ها نه تنها جای انکار و تردید برای احدی باقی نگذاشته بلکه اصلی مسلم و محقق و موضوعی قاطع و مسجل و مورد قبول عامه می‌باشد .

ضمن بررسی زندگی اقوام و ملل مختلف با این حقیقت پی می‌بریم که ملتی توانسته است در راه تکامل و ترقی قدم بگذارد و در طریق تعالی و ارتقاء مقام خود بکوشد که افرادش را از نعمات و مزایای بهداشت و داشتن محیط سالم برای زندگی برخوردار شده باشند خوشبختانه در سالهای اخیر نهضتی دامنه دار و جهشی عظیم در تمام شعون اجتماعی کشور بمنصه ظهور رسیده است از مظاهر این جنبش تاءمین و گسترش بهداشت همگانی و سالمسازی محیط می‌باشد .

از اهم برنامه‌های بهداشتی کشور که عملیات و اقدامات مثبت آن از مدتها قبل شروع شده و هم اکنون نیز در حال اجراء می‌باشد برنامه عظیم ریشه کنی مالاریا است . نتایج حاصله از این عملیات و اثرات ناشیه از این فعالیتها و پیشرفت‌ها و موفقیت‌های زیادی که در این راه بدست آمده است کاملاً " محسوس و مشهود می‌باشد . . .

تاریخچه بیماری مالاریا

میراث شومی که از قرن‌ها پیش به بشر حاضر رسیده است که در طی سالیان دراز در اثر عدم توجه مخاطر فراوان و جبران ناپذیری فراهم آورده است، این میراث که گاه تا حد اضمحلال تمدن‌ها و ملت‌ها پیش‌رفته است بیماری خانمانسوز مالاریا می‌باشد که بعضی از مورخین حتی علت انحطاط تمدن روم و مصر و بعضی از کشورهای آسیا را مر بوط بدان بیماری میدانند .

مالاریا از دوران کهن تا عصر حاضر همیشه عده‌ای را بنا بودی کشانده و با وجود مبارزاتی که بر علیه آن انجام گرفته هنوز تعداد زیادی از ساکنین کره زمین با این بیماری مبتلا بوده و همه ساله تلفاتی نیز به بار می‌آورد ، با وجود اینکه از مدارک موجود استنباط می‌گردد شاید اولین فردی که درباره بیماری مالاریا ملاحظاتی نموده بقراط حکیم مسروف یونانی بوده است که در قرن ۴ قبل از میلاد علائم این بیماری را شناخت ، علاوه بر وی بسیاری از مورخین و شعرا نیز در دوران کهن از این بیماری گاه بنام تب اصلی و گاه بنام مرضی ناشناخته یاد کرده اند ، هرودوت مورخ مسروف و هور شاعر یونانی هر دو درباره تب‌هاییکه موجب از پاد آمدن سپاهیان و درهم شکستن لشکریان در آن زمان شده و شباهت فراوان بمالاریا داشته است مطالبی نوشته اند در طی قرون بعدی بنام وارون نویسندگانی در یک قرن قبل از میلاد برینخوریم که توصیف می‌کنند . .

دشات و خانه های خود را در جوار باطلا قها بنانکنید تا از خطر حشرات ریزی گنه
بفراوانی در این باطلا قها تولید میشوند و موجب بیماری خطرناک میگردند در امان
باشید .

در اواخر قرن ۱۸ مرکاتوس طبیب فیلیپ دوم پادشاه فرانسه یکنوع از این بیماری را -
بنام تب خطرناک ذکر کرد و سپس با پیدایش گنه گنه از پوست کنگنیا بنام تب گنه گنه
خوانده شد و تبهاییکه گنه گنه برویشان اثر نداشت از این بیماری تفکیک گردید .
ایتالیاییها بعلت بیدی آب و هوای اطراف مدیترانه این بیماری را مالا ریا (شوای بد)
نامیدند و بعلت تناوب تب با سم تب متناوب خوانده شد .

در دوره های بعد یعنی زمانیکه بکا لید شکافی و آزمایشها و کشفیات میکروسکپی
مربوط میگردد بنامهای ما یکل و ویرشو بر میخوریم که راجع به پیگمانهای سیاه خون
و بیمار را مبتلا به مالا ریا مطالعاتی گردند و همچنین بنام لاوران و کلتری میرسیم که
بدنبال کشفیات و نفر فوق الذکر با آزمایشهای متعدد اشکال مختلف انگل بیماری
را در خون تأیید نمودند .

مقارن همان زمان عده ای از دانشمندان ماتسون و سوله قسمت مهمی از مجهولات . .

این بیماری و سیر تکامل آنرا روشن نمودند و بالاخره راس و گراسی در سال ۱۸۶۹ به نقش پشه آنوفل در انتقال بیماری مالاریا و سیر تکامل انگل آن پی بردند .
ماتسون برای اثبات کلیه مطالبات و کشفیات قبلی با انتقال بیماری توسط آنوفل در خون خود و فرزندش آزمایشهای قبلی را مورد تأیید قرار داد و بدین ترتیب همگام با شناختن انگل بیماری عامل انتقال آن یعنی پشه آنوفل کشف گردید و با آزمایشهای متعدد بر روی انواع پشه تأیید گردید که انتقال بیماری توسط پشه آنوفل انجام میشود ، ضمناً تأیید سایر عوامل جغرافیائی در مناطق مختلف در رشد و نمو لارو و پشه بالغ نیز بثبوت رسید و راههای مبارزه با این بیماری دنبال و یکی پس از دیگری کشف گردید . . .

بیماری مالاریا در ایران

مطالعه درباره بیماری مالاریا در ایران تقریباً از سال ۱۳۰۰ (۱۹۲۱) شروع شد و این مطالعات بطور پراکنده در نواحی مختلف کشور توسط متخصصین داخلی و خارجی انجام گرفت، در دیماه سال ۱۳۰۰ (ژانویه ۱۹۲۱) لاتیشف *LATYCHEF* در راس هیئتی رشت و بندر پهلوی را مورد مطالعه قرار داد بطوریکه از گزارش ایشان مشهود است سطح آلودگی در این منطقه بسیار بالا بوده است در سال ۱۳۰۴ (۱۹۲۴) بنا بتقاضای دولت ایران دکتر ژیل مور جهت مطالعه و بررسی مالاریا و امراض عفونی به ایران آمد و ایشان در گزارشی جامع که در سال ۱۹۲۴ منتشر کردند مینویسند رایجترین بیماری در ایران بیماری مالاریا است .

بر اثر مطالعاتی که توسط هیئتهای مختلف از سال ۱۳۰۴ در شمال و از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۰ در بلوچستان و از سال ۱۳۱۱ توسط آقایان دکتر کراندل (رئیس انستیتو پاستور) و ژنرال کولیند (رئیس اداره کل بهداری) و دکتر مشعوف در شهرهای شمال انجام گرفت آلودگی بیماری مالاریا در این مناطق بسیار بالا تشخیص داده شد ، آقای دکتر عمید زاده در سال ۱۳۱۳ بمنظور مطالعه روی بیماری مالاریا بخش مالاریا شناسی را در انستیتو پاستور تأسیس نمود .

در سالهای ۱۳۱۲ و ۱۳۱۴ و ۱۳۱۶ و ۱۳۲۳ مطالعاتی توسط آقایان دکتر
لیندنبرگ و دکتر فرانک مارش پزیشک انگلیسی، دکتر مشعوف، دکتر طبیب زاده و —
مهندس زاوآلد و هیئتی بسرپرستی پاولوسکی کارمند فرهنگستان شوروی و زولا فارف —
حشره شناس روسی و غیره در نقاط مختلف ایران بعمل آمد که بالا بودن سطح آلودگی
مورد تأیید قرار گرفت .

این مختصری از تاریخچه مطالعه درباره بیماری مالاریا در ایران بود .
عملیات مبارزه با مالاریا از سال ۱۳۲۸ عملاً شروع گردید و تا سال ۱۳۳۵ —
ادامه داشت و از سال ۱۳۳۶ عملیات ریشه کنی مالاریا **آقا** ز گردید که هم اکنون
نیز ادامه دارد .

عوامل موثر در انتشار ناقل بیماری مالاریا

اوضاع طبیعی : (۱- آب و هوا (حرارت) یکی از مهمترین عوامل انتشار ناقل این بیماری حرارت مناسب و مساعد است تا حشره بتواند توالد و تناسل نموده و رشد خود را کامل کند در مناطق معتدل سه ماه تابستان که درجه حرارت متوسط بین ۲۰ تا ۲۵ درجه سانتیگراد میباشد مناسبترین فصل برای انتقال و انتشار بیماری محسوب میگردد در مناطق حاره که فصول گرم خشک و فصول سرد مرطوب است درجه حرارت مناسب برای آنوفل بین ۲۰ تا ۳۷ درجه میباشد در این مناطق پشه‌های ناقل بین ۶ تا ۷ ماه یعنی بیشتر مدت از سال را در حال فعالیت میباشند ، در مناطق استوایی که هوا گرم و رطوبت به ۷۰٪ و زمانی به ۱۰۰٪ برسد میزان بارندگی زیاد و اختلاف درجه حرارت حد اقل و حد اکثر تفاوت کلی ندارد بشیوت رسیده است که بهترین محل برای پرورش و فعالیت پشه‌های آنوفل میباشد .

۲- ارتفاع : هر چند در نقاطی چون تاجیکستان شوروی ، گینه جنوبی ، ماداگاسکار و نواحی مرتفع بولیو که غالباً ارتفاعشان بیش از ۲۵۰۰ متر از سطح دریا میباشد آنوفلهای ناقل مالاریا نیز دیده شده است ولی این بیماری و عامل انتقال آن بطور کلی در ارتفاعات زیاد مشاهده نمیشود در نقاطی که ارتفاع نسبت به سطح دریا در درجه یست تری قرار گرفته است مالاریا بشدت رواج دارد و شیوع آن بیشتر از نقاط دیگر است .

۲- کشت و زرع: در مناطقی که کشت و زرع زیاد ولی با اسلوب صحیح انجام میگیرد بشدت مالاریا کمتر و برعکس در مناطقی که کشت و زرع کم ولی در اثر روشهای غلط آبیاری با طلاق و آبهای راكد بیهاصل ایجاد میگردد فعالیت ناقل و انتشار بیماری مالاریا بیشتر است

جغرافیای کشور و رابطه آن با مالاریا

وضع جغرافیائی هر منطقه از عوامل مهم و مؤثر در انتشار بیماری مالاریا میباشد، - دوری و نزدیکی محل به خط استوا و در نتیجه گرمی و سردی هوا، رطوبت و یا خشکی جنس خاک از نظر درجه قابلیت نفوذ آب و پستی و بلندیهای موجود که باعث اختلاف درجه حرارت یعنی سردی هوا در بلندیها که جهت رشد و نمود پشه ها غیر مساعد و وجود حرارت مناسب در دامنه ها و اعماق درهها که زمینه را برای تکثیر مساعد میسازد و وجود تالابها و مزاریهای مناسب که باعث سیلابهای فصلی و طغیان رودخانههای محلی میگردد همه از عوامل مؤثر در ایجاد وضع مساعد یا غیر مساعد برای شیوع بیماری - مالاریا میباشد، با توجه به درجه ایستایی که اوضاع جغرافیائی کشور ما دارد و متاسفانه تمام عوامل مؤثر در ایجاد بیماری مالاریا در آن وجود دارد بشرح مختصری از وضعیت جغرافیائی جنوب کشور که مورد نظر است اکتفاء مینماید .

موقعیت جغرافیایی جنوبی ایران

۱- وضع جغرافیایی : این منطقه شامل استانهای کرمانشاه ، کردستان ، خوزستان ، لرستان ، فارس ، کرمان ، بلوچستان و سیستان و جزایر خلیج فارس و محدود است از طرف شمال به استانهای آذربایجان ، تهران ، اصفهان و خراسان و از طرف جنوب به خلیج فارس و بحر عمان و از طرف مشرق به کشور افغانستان و پاکستان و از طرف مغرب به کشور عراق .

۲- وسعت : این منطقه تقریباً دارای ۸۸۹۲۹۳ کیلومتر مربع وسعت است که در -

استانهای تابعه بشرح زیر میباشد :

۱- کرمانشاه و کردستان	۱۳۰۰۰۰	کیلومتر
۲- خوزستان	= ۱۱۷۷۱۳	
۳- فارس	= ۱۴۸۶۶۶	
۴- کرمان	= ۱۷۸۶۲۵	
۵- بلوچستان	= ۳۱۴۲۸۶	

۳- پستی و بلندی و ارتفاعات : این ناحیه بطور کلی دارای مناطق کوهستانی مهمی است

که بموازات خلیج فارس کشیده شده است ، شامل کوههای کردستان و لرستان و سلسله

جبال زاگروس و کران که دشت ساحلی خلیج فارس را از فلات مرکزی ایران مجزا میسازد .

الف: کردستان و کرمانشاه فلاتی است مرتفع دارای ارتفاعاتی که بسوازات هم کشیدند شده و یک قسمت آن دنباله کوههای ارمنستان و قسمت دیگر رشته های متعدد سلسله جبال زاگروس میباشد در فواصل این رشتهها جلگه و دره های کم و بیش وسیعی وجود دارد و بالاخره حد غربی کوهستانها در این منطقه کم ارتفاع شده و در نواحی مرزی عراق بدشت عراق میپیوندند .

ب: خوزستان و لرستان : ارتفاعات این منطقه از کوههای لرستان بختیاره تشکیل شده و سلسله جبال زاگروس را تشکیل میدهد و دارای دو رشته ارتفاع میباشد یکی موسوم به ارتفاعات کم کیلویی که مرتفع و صعب العبور و دیگر ارتفاعات مسجد سلیمان بگو که موسوم است در بین ارتفاعات فوق دره ها و رشته های کم و بیش وسیع و مرتفعی میباشند و ادامه جنوب غربی این ارتفاعات بدشت خوزستان منتهی میشود که از طرف جنوب به خلیج فارس و از طرف غرب بدشت عراق میپیوندند .

ج : فارس منطقه ای است کوهستانی دنباله ارتفاعات زاگروس که در قسمت شمال این استان دارای کوهستانهای مرتفع نزدیک بهم و هرچه بخلیج فارس نزدیکتر میشود از ارتفاع آن کاسته و تشکیل جلگه های وسیعتر داده و بدشت کم وسعت ساحلی میپیوندند مهمترین رشته ارتفاعات فارس رشته دینار است که شمال غربی این استان واقع شده و بلندترین

قله آن قله دنا است که ۵۲۰۰ متر ارتفاع دارد و بعد از قله دماوند بلندترین قله کوههای ایران است .

د : کرمان و بلوچستان : ادامه سلسله جبال زاگروس و ارتفاعات فارس در کرمان و نواحی جیرفت امتداد یافته و کوههای جبالبارز را تشکیل میدهد در نواحی کرمان و بلوچستان رشته ارتفاعاتی وجود دارد که کم و بیش پراکنده میباشد و از شمال غربی بجنوب شرقی کشیده شده و بلندترین قلمه‌های آن هزارکوه در شمال غربی بم واقع شده بطور کلی دامنه شمالی ارتفاعات فارس و کرمان فلات مرکزی و نواحی گویسر مرکزی منتهی میگردد که در استان کرمان و بلوچستان نواحی کویری قسمتی از خود این منطقه را شامل میباشد .

ع — جنگل : ارتفاعات این مناطق کم و بیش از جنگل خشک پوشیده شده که از ارتفاعات کردستان در بانه شروع شده و تا مریوان کردستان و قسمتی از شاه‌آباد و شهرستان — ایلام و بالاخره کوههای لرستان ادامه دارد و بعضی از رشته‌های که کیلومتری را میپوشاند در ارتفاعات شمالی فارس ارتفاع درختان جنگلی کم شده بطور کلی امتداد این نواحی جنگلی به بلوچستان کشیده شده به بوته‌های کم‌بیش بلند و کوتاهی ختم میگردد .